

Сизни севиб колиб, бўлдим айбдор,
Энди шу ишк учун тўлайин қарзим.
Токи, жон бергунча бўлай вафодор,
Токи, жон чиккунча килайин таъзим!
Шеърдан.

Худонинг ишлари жумбок экан. Молга хашак солиб юрган Марварид опани коракурт чакди-ю, дод дейишга улгурмай жонини хакка топширди. Аксига олиб болалари мактабга кетган, эри Бекмурод ишда эди. ховли этагига келиб, кўшнилари чакирди. Огрик кучайгандан кучайди. Жон талвасасида ўзини хар томонга отди. Кимдир «Тез ёрдам»га кўнгирок килди. Кимдир сув сепди. Кимдир болдиридан сиқиб боғлади. Лекин ҳеч қайсиси қор қилмади. Огрик зўрайгандан зўраяверди. Бир йилдан буён юрак қон томирлари торайиб, юришга қийналарди. Устига устак яқинда тумовланиб мазаси қочиб қолди. Хамма дард бир бўлиб ёқасидан олди. Агар Марвариднинг ўзига қолса, бундай дардларнинг юзтасини енгарди. Бирок, тепада ажал ўлжасини пойлаб турар экан, қимга ҳам арз-дод қила олади. Шифохонага етмай жон берди. На хўжайини Бекмуродга бир оғиз сўз айта олди, на фарзандлари Бектош билан Бекжонга хайр-хўш. Қизи Маржоний қўшни туманга узатилиб кетган бўлса ҳам, онасининг бу қолга тушганини билса, бир зумда етиб қеларди. Бирок коракурт захри Марварид ўйлагандан қучли экан, бир зумда аъзойи баданини қорайтириб, қашатиб юборди. Жон талвасасида ўйламаган ўйи, қўз олдига қелтирмаган одами қолмади. Қимларга нималар деди, ичида айтди. Қимлардан узр сўради, қимлардан ёзғирди, қимларга нималарнидир тайинлади, дарди ичида қолди. Фарзандларини уйлантирмоқчи эди, қўз остига олиб қўйган қизлар бор эди, насиб қилмаган экан, хамма иш очик-сочик, тугалланмай қолиб қетди. Марвариднинг умр йўли шу ерга қелганда узилди, қенгрок нуктаи-назар билан қарайдиган бўлсақ, тугилмасиданок пешонасига битилган тақдирни ва бу дунёда зиммасига қўйилган барча ишни беқаму-қўст ниҳоясига етказди. Қоракуртни қўп уринтирмади. Шундай ширин ҳаётни нега ташлаб қетар эканман деб, қуюшқондан қикмади. Вақт ўтиб, бошқа аёл эрига хотин бўлиб қелишини, болаларига оналик даъво қилишини, у обод қилган ховлига эгаллик қилиб юришини ҳаёлига қелтирмади. Албатта, ҳаёлига қелтирганида, бу ҳаёл унга қоракурт захридан азоблироқ таъсир қилган бўлар эди. Балки у қоракурт захрини енгилшга бундан ўн баробар қаттиқроқ уринарди. Лекин инсон ўзи ўйлагандан ўн баробар, балки юз баробар оғирроқ эканини тан олмайди. Хаммасини оғилхонага боргани-ю, қоракурт қачқанига, «тез ёрдам» тезда етиб қелмаганига, аксига олиб шамоллаганига, юраги ҳасталанганига тўнкаб қўя қолади. Эри энди унингсиз қийналишига, қечалари қўрпа очик қолиб шамоллашига, ёпиб қўядиган

одам энди йўклигига, бошқалар энди унингдек, яъни эрининг кўнглидагидек чой дамлолмаслигига, эри хонада овкатларни, кай тартибда пиширилгандагина хуш кўриб ейиши, канака овкатларни, канака килиб пиширганда мутлако емаслигини, кайси сўзлар эрига ёкиши-ю, кайси гаплар гапирилганда эри тутокиб кетишини ўйлаб, бу сирларни факат менгина биламан, бошка ҳеч ким билмайди, то билгунча йигирма йил керак дея ўйлаган ва яшаш учун ўн баробар каттикрок курашган бўлар эди. Мабодо, ўлими олдидан болаларига кимдир ўгайлик билан камситиб, захар-закумини сочиб тургани кўз олдига келса, ўлмасликка шай бўлиб турарди. Лекин, Марвариднинг кўлидан нима келарди. Хукм ўқилган, ижро амалга ошган эди.

Бекмурод Марвариднинг барча маъракаларини беками-кўст ўтказди. Хатми Куръон ўқитиб, элга ош таркатди. Марварид хаётдан кўз юмган ондаёқ, хаёт елкасига икки баробар юк билан ўтирганини ва бу зил-замбил юк уни унча-мунча кийнамаслигини, кийнаганда ҳам то хикилдогига тикилгунча пармалаб азобланишини сизди. Лекин, хаётда кимнинг куни тўхтаб қолибди-ки, Бекмуродники тўхтасин. Кунлар ўтиб у ҳам хаёт ўзанида яна оқиб кета бошлади. Энди у ўзидан кўра болаларини кўпроқ ўйларди. Бирок...

Кахратон киш кунларининг бирида, Бектошни уйлантираман деб юрган Бекмурод, музда тойғониб, оёғи синди-ю, шифохонада каровсиз ётиб, Бектош эмас, ўзи уйланиши кераклигини тушунди. Минг ўйлаганда ҳам Марварид энди кайтиб келмасди. Ўғиллари Бектош ҳам, Бекжон ҳам ўз номлари билан ўгил эди. Ховли ҳеч қачон тоза супурилмасди, қозон-товок ҳеч қачон тоза ювилмасди, кўрпа-тўшаклар пойинтар сойинтар бўлиб ҳеч қачон рисоладагидек йигиштирилмасди. Бекмурод бора-бора буларга кўникди. Келин тушса ҳаммаси жой-жойига келади деб ўйлаганди. Лекин шифохонага тушди-ю, хотинга мухтож энг аввало ўзи эканлигини янада чуқурроқ англаб етди. Мана шундай ожиз ва танг қолган кезлари хаёлида негадир Марварид эмас, Гулрухсор гавдаланарди ва хўрсинарди...

Гулрухсор яна хаёлида, хаётига кириб келаётганида, уни ўйлаётганидан „душман“ билан яна юзма-юз келаётгандай, қачонлардир лов-лов ёнган гулхан, бугунгача чўғ бўлиб турган дард яна бошланганидан эсанкираб, ўзини ундан олиб қочишга тиришарди... Гохида шу оёғим тузалди нима-ю, тузалмади нима, дерди. Гохида бугун ўлдим нима, эртага ўлдим, нима фарқи бор дея ўйланарди. Эртага ҳам яшашнинг нима кераги бор ўзи?! Гохида нега шунча кўп югурганига, ўзини ўтга-чўкка урганига, тиним билмай ишлаганига, хайрон қолар, нима кераги бор экан, шунча хатти-харакатнинг, дея ўйланарди. Гулрухсор билан ўғиллари айро тушгач, уни бутунлай унитишга ҳаракат қилди. Ҳаракатига яраша, Худо, одамни нима биландир андармон қилиб кўяркан. Арзимас бир иш билан овора бўлиб юраверар экансан, юраверар экансан ва бир куни хаётинг ўтиб кетганини, дунёдаги энг қимматли нарса, умрингни беҳудага сарфлаб юборганингни, энди бу умрни ҳеч қачон ҳеч қимдан қайтариб ололмаслигингни, нақадар ожизлигингни, нақадар бечоралигингни англаб етаркансан. Худо ўзининг суйган бандаларини, мақсадларига бир зумда етказиб кўяр, сен йиллар, ўн йиллар уринган нарсаларингга қимлардир, бир кунда, бир ҳафтада, бир йилда етаркан. Гулрухсор билан танишган кезлари машҳур актёр бўлган дея орзу қиларди. Ёдгор Саъдиевнинг ҳар бир хатти-харакатини ўзлаштирган, айтган сўзларини ёдлаган, қилган қилиқларини ўз-ўзича тинимсиз қайтарган, такрорлаган, таклид қилган у эмасмиди? Гулрухсор эса Гулчехра Жамилова киёфасида унинг кўлига сув қуйган! Ўшанда улар бор-йўғи еттинчи ё саккизинчи синфда ўқишарди. Қаранг, орадан ўттиз йилга яқин вақт ўтибди-ю,

хаммаси худди кечагина бўлиб ўтгандай. Кизик, хозир кўзига жимитдайгина бўлиб кўринадиган болакайлар ҳам, кимгадир кўнгил кўйганмикан. Кечалари ухламай кимнидир ўйлармикан. Кимнидир согиниб, ҳамма ухлаган пайти кўчаларда тентираб юрармикан. Ўн тўрт ёшли болакайлар хали оғзиларидан она сути кетмаган болаларга ўхшайди ё кўзига шундай кўринаяптмикан? Балки уларнинг ҳам ўз олами, ўз дунёкараши бордир? Бугун хаёлларини, калбларини тўлдирган туйгулар бир умрга юракларига муҳрланиб қолишини билганларида эди, ўзларига жиддийроқ караган, ўзларини асрашган бўлишарди. Бекмурод ҳам болалигида ҳеч нарсани тушунмаган экан. Унда актёр бўлиш туйгуси, мана шу Гулрухсорга кўнгил кўйгандан, узок-узокдан караб юрганидан кейин тугилган экан. Уни ўзига каратиш учун, уни яхши кўриш учун, машхур инсон сифатида унга ёкиш, уни ўзига жалб этиш ва ниҳоят унга севимли бўлиш учун актёр бўлишни орзу қилган экан. Бу мақсадига бир мунча эришди ҳам. Кейинчалик атайлаб кечалар уюштирар, турли хил йигинларда уни чорлар, унга рол берар, репетицияларда бирга бўлишар, бу унинг хаётида энг бахтиёр кунлар эди. Ўша пайтлар бахт эканлиги билинмаган, бегубор ва ўт алангага тўла кунлар эди. Бекмурод Гулрухсорга ўз муносабатини очикдан-очик билдиролмасди. Уяларди. Ошикча бир гап айтиб юборишдан тортинарди. Аксинча уни жигига тегишни яхши кўрар, калака қилар, уни камситар, ниманидир писанда қилар, хуллас хол-жонига кўймасди. Гулрухсор ҳам ўз муносабатини билдирмас, гоҳида атайлаб ўгил болалар билан гаплашиб турар, пайти келганда бошка болаларни мактар, у ҳақда эса лом-мим демас, гўё у билан шунчаки, узок таниши билан ногаҳон кўришиб қолгандай гаплашар, ичидагини сиртига чиқармас ҳатто аразлашмасди. Бундай пайтларда Бекмуроднинг томогига зирхли темир тикилиб қолгандай бўлар, на юта олар, на туфлаб, чиқариб ташлай оларди. Гоҳида унга қаердан йўлиқдим деб, кўкрагига муштларди. Бир кун жуда кизик воқеа бўлди. Велосипед хайдаб кетаётганда уни йўлда кўриб қолди. Кўришиш учун тўхтагани, Гулрухсор, велосипеднинг бир минай деб сўради. Аввал хайдаганмисан деб сўрагани, Гулрухсор “ха” деди. Бекмурод бу ёлгондан хурсанд бўлди. Гулрухсор велосипедни озгина хайдади-да, сайхонлик қелганда, педални жони борича боса бошлади. Бекмурод орқа ўриндикда ўтирарди, учиб кетаётган велосипедда ўзида йўқ шодланиб бақирар, шодон қулар, Гулрухсор ҳам, ўзида йўқ қийқириб қуларди. Лекин озгина калтис ҳаракат қилса, ҳар иккиси ҳам, пастликка ағанаб кетар, кўл-оёқлари синиши турган гап эди. Пастга караб учиб кетаётган велосипед педалларини Гулрухсор тобора каттиқроқ ва тезроқ айлантирар, кўркув ва хайратдан ҳар иккиси овозлари борича бақирарди. Хартугул сайхонлик тугагач велосипедни тўхтатишди. Ўшанда Бекмурод атайдан Гулрухсорнинг раъйини қайтармаган, учиб кетаётган велосипедда, йикилсам Гулрухсор учун йикиламан, Гулрухсор билан бирга йикиламан, Гулрухсорнинг истагини бажармагандан майиб бўлган афзал деб ўйлаган ва „тўхтат“ деб айтишга журъат қилолмаган, аммо ўша кун Гулрухсор нега шундай қилганини кейинчалик тушунгани: Гулрухсор унга журъатли, мард бўл, кўрқок бўлма, нега мен билан бўлганинда ҳеч нарсадан тап тортмай юролмайсан қабилда иш тутган экан. Нега у хаётда Гулрухсор қилган ишни қилолмади. Бу журъатсизлиги унга кейинчалик кўп бора панд берди. Мактабни битиргач Тошкентга ўқишга бориб қиролмади. Кейин ҳарбий хизматга кетди. Кетар олди, Гулрухсорга тайинли бир гап айтолмади. Ёзган хатларида ҳам катъий бир гап йўқ эди. У пайтлар Гулрухсорни яхши кўриб юрган бўлса ҳам, негадир уйланиш ҳақида ҳеч ўйламаган экан. Ё идроқи етмас, ё жуда ёш бўлган ёки аввал бирор мақсадимга эришиб олай деб ўйлаган. Хуллас, у хизматдан қайтганда Гулрухсорни

узатиб юборишган эди. Бу хабар худди илон сингари унинг юрагини, унинг юрагидаги жавхарни энг ўткир захар билан чакди. Огрикдин ерга юзтубан йикилди. Ер шари тескари айланиб чирпирак бўлиб кетди. У минглаб севишганлар ичида факат бизнинг мухаббатимизгина хакикий деб ўйларди. Мана шу хакикий мухаббат ҳам завол топди. Гулрухсорни узатиб юборишибди. Узатганда ҳам ўзининг якин ўртогига узатишган экан. Бир кун, ярим кечаси Бекмурод таранг маст эди, Гулрухсор келин бўлиб тушган деразани такиллатди. Аввалига ҳеч ким кўринмади. У деразани карсиллатиб ура бошлагач, Гулрухсорнинг эри, Искандар парда ортидан мўралади. “Чик бу ёкка” дея бакирди Бекмурод. То Искандар чиккунча атрофда кўни-кўшнилари пайдо бўлди. “Гулрухсорни мен яхши кўришимни билардинг-ку, уни мен билан юрганини билардинг-ку, унга мен уйланмоқчи эдим, сен разил кўлларингни унга текизиб, кўйнингда олиб ётибсанми, ифлос!”. Бу бакирикларни у Искандар чиккунча жар солиб бўлганди. Искандар чикканда, унинг юзига караб туришга, унга гапиришга токати колмаган эди. Чўнтагидаги пичокни олди-ю, унинг юзига караб сермади. Аммо, Искандар хушёр эди, ўзини олиб кочди, Бекмурод мункиб кетганда, кўлига караб тепди. Пичок кайгадир учиб кетди. Бекмурод чап кўл билан зарба берганда Искандар ерга аганади. Одамлар пичокни кўриб, оркага тисарилар, ажратиш учун ўртага тушишга бетлолмасди. Шунда, кизик воқеа юз берди. Гулрухсор ерда ётган пичокни олди. Ерда ётган Искандар ҳам, кўзи конга тўлган Бекмурод ҳам бир-бирларини ўлдиришга шай туришарди. Шунда Гулрухсор пичокни Бекмуродга тутди: “Ма, ўлдир буни” дея ҳукм килди. Бекмурод пичокни олганда, Искандар кочиби кетган эди. Бекмурод ўшанда бу уйдан Гулрухсорни олиб чикиб кетишга журъати етмади. Аксинча, эртаси куни ўзи кишлоқдан бош олиб чикиб кетди. Шу билан мухаббат ҳам, буюк актёрлик орзуси ҳам армонга айланди. Бекмурод бу икки туйгудан кочиби яшади. Марварид ўлгач Гулрухсор хақидаги орзу яна тикланди.

Искандар эса ўзини ўлдириш учун пичок тутган хотин билан бир умр яшади. Буни бир умр ёдида саклади. Гулрухсордан бир умр ўчини олди, бир умр уни калтаклаб ўтди. Бекмурод Гулрухсорни кайтиб кўрмади. Бу воқеага ҳам йигирма йилдан ошиқ вақт ўтди. Лекин, Бекмурод мана шу йигирма йил ичида бир лахза бўлсин Гулрухсорни унутмади. Унутмагани учун Гулрухсорни кайта кўролмади, уни олдига боролмади, шунчаки бўлсин узокдан бир кўриб ўтса, у яшайдиган кўчага бир марта бўлсин бўйласа бўларди. Лекин, юрагидаги огрик абадий мухрини босган эдики, унинг ёнига боришга йўл кўймас, ҳеч бўлмаса Искандар билан кўришолмасди. Тўй-маъракаларда Искандар билан ногахон кўришиб колса, шунчаки кўл чўзар, бир огиз кандайсан дейишга тили айланмасди. Искандарнинг ҳам, уни кўрганда газабланиб кетишидан билардики, у ҳам унутмаган, у ҳам ҳамма воқеаларни худди кеча бўлиб ўтгандай яккол тасаввур килар, кўйнига солиб ётган хотини уни эмас, бошқа одамни севишини ҳар кун хис килар, хотини ўзиники эканига ҳар куни шубхаланар, у нон берган, у чой берган, топган-тутгани билан рўзгор тебратиб юрган, пулларини келтириб берган хотини, унга фарзандлар туккан, унинг хаётини, умрини, қисматини ярмини ташкил этган хотини уники эмас, унга жон-жахонини багишламайди, уни ўйламайди, уни севмайди, калбини унга бермайди, юрак-юрагининг туб-тубида уни эмас, Бекмуродни ўйлайди, уни эмас, Бекмуродни афзал деб билади, хакикий эркак деб, уни эмас Бекмуродни билади. Бекмурод билан яшаганимда бундан кўра яхшироқ яшардим, бундан кўра бахтлироқ, бундан кўра севимлироқ бўлардим. Искандар менинг хаётимга зомин бўлди, деб ўйлайди. Менинг унга берган ҳамма меҳрим, мухаббатим, кучиб ардоқлашим, эркалаб ётишим, севишим,

жонимни беришим, бутун вужудим билан унинг танига куйилишим хамма-хаммаси беҳуда, ўртадаги фарзандларимиз хам бизни боғлолмайди, мол-давлатимиз хам, никохимиз хам, ҳеч нарса боғлолмайди, менинг ҳар бир ишимда, у менинг ўзимни эмас, Бекмуродни кўради, Бекмуродни тасаввур қилади, Бекмуродни ўйлайди, Бекмурод нима қилаётган экан деб, унинг ташвишини қилади, сиртига буни ҳеч қачон чиқазмасида, ичида у барибир уники, хаёлида уники, жисми мен билан ўтиради-ю, менинг уйимни супуриб сидиради-ю, лекин ўзи уники, менга бегона, унга қондош, унга жондош, худди кўйнимда хотиним эмас, хотиним киёфасидаги илон ва мен бу илон билан бир умр яшашга маҳкумман, дея ўйлайди ва мана шундай ўйлагани, мана шуни билгани учун хам хали-хамон Бекмуродни кўрганда газаб ва аламдан титраб кетади, шунинг учун чақиришга тили бормайди, шунинг учун отишга ўки, кўришга кўзи йўк. Агар мана шундай ўйламаганда, кўришган, хотиржам гаплашган, ўтган-кетгандан валаклардан, болалик хотираларини эслашган, бугунги кийинчилик замонлар хақида, молу-давлат, хизматчилик, юриб турган сиёсат, хавонинг иссиқ-совуқлиги, бу йилги хосилнинг қами-кўплиги ва умуман яна нималардир хақида гаплашган бўларди-ки, бу нарсалар ўтган воқеалар хотира сифатида қолганидан, унинг бугунги ҳаётга дахли йўқлигидан далолат берарди. Аммо, Искандар у қуларни унутмагани учун Бекмурод хурсанд. Чунки унинг муҳаббати хали-хамон барҳаёт. Хали хамон юракларда яшамокда. Хали хамон хаммани хавфу-хатарга, таҳликага солиб турибди.

Бекмурод бош шифокорнинг уйланиш хақидаги гапларини эшитар экан, худди ёш болага зўрлаб овқат ичиришгандай, ўзини қаяққа олиб қочишини билмасди. Бош шифокор ўттиз ёшлардаги хамшира қизнинг номи айтди. “Мана кўриб турибсиз, қелишган, меҳрибон, ширинсўз қиз. Хали турмуш қурмаган. Оёгингизни даволайди. Энди бундан кейин сизга шифокор хамиша қерак бўлади. Жигарингизда хам, ўт пуфагингизда хам салбий ўзгаришлар бор. Хали ёшсиз. Эндигина қирқдан хатлабсиз. Худо насиб қилса, яна фарзандлар кўрасиз. Уйда уйланмаган ўғилларингиз бор экан, тўй-ҳашамга албатта бир аёл қерак. Эрақ қиши тўйни бир ўзи ўтказолмайди. Ўйлаб кўринг. Бу менинг сизга энг яхши тавсия” — деди. Бекмурод хамширани танирди. Хақиқатдан қисоладагидай эди. Лекин, уйланиш тўғрисидаги фикр қурағида ҳеч бир илиқлик уйғотмасди. Қурағини қиздирмас, аланга олмас, қиш қуларидидаги булутлар орасида қолган ойдаи совуқ, қароратсиз эди. Қайта яна бир аёл билан бир ёстикка бош қўйиш истағи эриш туюлар, қонадонига яна бир Қарваридни қелтиришни истамасди.

Қулқурос қуқуқидан қейин у бошқа шақарга бош олиб қикиб қетди. Энди у ўша ўзи тугилиб ўсган қойда, ўзи қатта бўлган, хамма қариндош уруғлари яшайдиган шақарчада яшолмас, Қулқурос ва Искандар қорлиғи учун хам яшолмасди. Қейин уни уйлантиришди. Қимга уйланишнинг фарқи йўқ эди. Шу қадар телба эканки, қелинни тўй қуни қўрди. Ўзининг бутун умри боғланадиган, унга фарзандлар тугиб қерадиган, у билан оила қурадиган, қуларни, ойлари, йиллари бирга ўтадиган қуфтани тўй қуни қўрди.

Бахтига қелин соппа-соғ, ақли-қуши қойида қикди. У билан йигирма йилдан ортиқроқ вақт яшади. Шу йигирма йилдан ортиқроқ вақт ҳаётдаги турмушдаги хамма нарса хақида гаплашди-ю, лекин қўнғил хақида ҳар икқиси хам бир оғиз сўз очмади. Ё бунга эҳтиёж бўлмади, ёинки қўнғил оила теғирмонидида мутлақо қерақсиз нарса эди. Бекмурод Қулқурос билан қўнғил хақида соатлаб гаплашар, вақт қанчалик тез ўтиб қетганини билмасди. Қулқурос Бекмуродни, Бекмуроднинг ўзидан хам яхшироқ қиларди. қачонлардир, Қулқурос Бекмуродга, “ҳеч қим сизга менчалик қидойи бўлолмайди” —

деганди. Бекмурод бу гапга ўша пайтлар эътибор бермаганди, лекин кулогига каттик куюлиб колган экан, бутун умр юрагининг зарби билан бирга акс-садо бериб турди бу сўз. Бу сўзни у кўп бора унга фидойилик килган энг якин инсони Марваридга нисбатан кўллаб кўрди ва билдики Марварид унга эмас, бошка одамга турмушга чикканда хам, тўй куни уни эмас, бошка одамни кўриб, менинг хасмим, бўлгуси турмуш ўртогим мана шу экан, деб ўйлаган, унга ўшандай, яъни Бекмуродга килгандай фидойилик килиб кетар, ўзини багишлар, уйини супурар, кирларини ювар, фарзандлар тугиб берар, яхши гапини аямас, унга мослашиб, унинг бир кисмига айланиб кетарди. Агар у эмас, Бекмурод ўлиб, бирон яхширок жойдан совчилар келиб, фарзандларингни тўйини киламан, ўзингга бошпана бўламан, оталикни бўйнимга оламан, деса ундан, яъни Бекмуроддан колган хамма дов-доскани унга топшириб, балки тегиб кетган бўларди. Бунинг учун балки Марваридни айблаб бўлмасди. Лекин инсон нима учун севади, нима учун унга калб берилган, нима учун дунёда мухаббат деган энг буюк кудратли куч бор!

Бекмурод Марвариддан хеч хафа жойи, ундан гина киладиган, уни ёмон кўрадиган, ундан нафратланадиган, умримни зомин килдинг дейдиган жойи йўк. Агар Марварид тирик бўлганида у билан умрини охиригача бирга яшаган бўларди. Агар Гулрухсорга уйланганда бахтли яшаган, у билан мактаб даврларида биргаликда орзу килган максадларига албатта эришган, мана шу орзулар ортидан бир умр курашиб яшаган ва бугунга келиб нималаргадир эришган бўларди. Гулрухсор уни хамиша рухлантирар, кўллаб-кувватлар, юксакка чорлар ва унинг бенихоя катта таланти борлигига ишонтирар ва факат севган одамдагина бўладиган хайрихохлик, меҳрибонлик, калб торларининг энг майда ипларигача богланиб кетган хис-туйгулар билан уни яхши кўрар, унга ишонар ва албатта бу ишонч Бекмуродни ўзи истагандай буюк одам бўлишига ундар, орзулар сари даъват этар ва албатта шиддатли интилишларини рўёбга чикармай кўймасди.

Бекмурод хамшира кизга кўнгил кўйишга харакат килиб кўрди. Лекин кўнгил кўйиш, карра-карра жадвали бўлса экан-ки ёдлаб, йўл-йўригини ўрганиб олса, кайси сонни кайси сонга кўпайтирса, кўшса ёки айирса фалон сон келиб чикишини билиб олгандай, кайси сўзни айтгандан кейин, нима жавоб келишини, кайси харакатдан кейин, кайси муносиб жавоб келишини билиш ва шу билан мухаббат муносабатлари ўрнатилишини ўрганиб бўлса. Албатта, мухаббатнинг хеч кандай конун-коидаси йўк. Кўнгилга ўргатиб бўлмайди. Буйрук хам бериб бўлмайди. Ўзингни мажбурлаб бировни севолмайсан. Ёки севгисини козонолмайсан. Бунга дунёнинг хамма бойликлари ожизлик килади. Албатта бойлик катта ёрдам бериши, ўрнатилаётган мухаббатни кўллаб-кувватлаши мумкин, лекин мухаббатнинг ўзини яратолмайди. Агар шундай бўлганда хамма бойлар мухаббат билан яшаётган, хамма камбагаллар эса мухаббатсиз бўлишарди.

У кунлардан бир кун Гулрухсор билан кечирган дамларидаги орзуси, буюк актёр бўла олмагани аламига сахар ўртасида улкан кинотеатр курди ва унинг пештокига катта-катта харфлар билан “Гулрухсор” номини ёзиб кўйди.

...Бекмурод Марварид ўлганидан ўн йил ўтиб, эллик ёшга киргани кечасида алагда-жалагда тушлар кўрди: Тушида одамлар уни ўртага олиб, таъна тошлари ёғдираётган, хайкиришиб, нега уйланмаяпсан, нега уйланмаяпсан дея, кўл силкишиб бакираётган, ёлгизлик ёлгиз Худога ярашади, уйланишга кодир эркакнинг уйланмай юриши элни бузади, орамизда сендака сўккабошга ўрин йўк, уйлансанг хам уйланасан, уйланмасанг хам уйланасан, сигирга бўлса хам сени уйлантириб кўямиз, сендан бадбўй хид келаяпти, сен хотинларимизни айнитиб юбординг, беваларимизни бесаранжом

килиб, тинчини бузаяпсан, хаммаси талвасага тушиб, кўйлаklarини йиртишаяпти, етим болалари ота керак деб, симёгочларни уриб йикитаяпти, огилхоналарга ўт кўяяпти, кўчада ўтган машинага тош отаяпти, эркак кишини кўрса уйга кир деб торткилаяпти, сен эса дўзахда ярминг сог, ярминг ёниб ётибсан, шайтонлар сени бизга ўртак килиб кўрсатишаяпти, елкангга эса тўртта шайтон ўтириб олган, миянгни кўлларига олиб, сеҳру-жоду килишаяпти, килич билан киймалаб, сени гаранг килишаяпти, ўзгаларни етовига тушиб олгансан — дея бакиришаётган, у эса оёк-яланг бўлиб, каёкларгадир бош олиб кетаётган, учиб юриб-юриб, бир сайхонликка бориб колган, сайхонлик шу кадар катта, ўзи шу кадар кичик эмишки, шунча кичкина бошим билан нима говга кўтариб юрибман дермиш, кейин бахайбат тоғлар орасига бориб колганмиш, катта-катта коялар тагида, тирноқдай турганмиш-у, буларнинг орасида мен кимман ўзи дермиш, заррачаман-у, эртага йўк бўлиб кетаман-у, нимага дунёга жар солиб турибман, бу абадий турувчи коинот устунлари орасида ўзига бино кўйган заррачадай нега бунча ховликмасам, нимани тузатишни истаб юрибман, нимани даъво киламан дермиш, шу пайт юкоридан гулдурос солиб харсанг тошлар юмалаб кела бошлабди. У эса битта кавакни сотиб олиш учун, киссасидан минг танга чиқарибди, кавакка кириб олиб, осмонга караса юлдузлар нур таратиб турган, хар битта нур одамларнинг кисмати битилган йўл эмишки, миллион-миллион одамларнинг хар бирининг устидан битта нур туриб бошкараётган, нур каёкка борса, одамлар хам ўша ёкка бораётган, кийналиб, касал бўлиб, ўлим талвасасига тушиб колганлар, нурга караб, юр бошка ёкка борамиз, мени бахтлирок кил, согломрок кил, мен истагандай юр, мен хохлаган томонга борамиз деса, оху-ноласи, юлдузларга эшитилмас, юлдузлар жуда олисда, миллион-миллион чакирим юкорида эканки, одамларнинг дод-войлари факат ўзигагина, факат атрофидагиларгагина эшитилар экан. Кўчки тингач, Бекмурод бекиниб олган қавагидан чиқибди-да, боши оккан томонга югуриб кетибди. Югуриб-югуриб бир чаманзордан чиқибди. Унинг ўртасида Гулрухсор юрганмиш-у, Гулрухсор каёкка юрса, чаманзор хам ўша ёкка юрар, гуллар таг-томири билан сугурилиб, унинг орқасидан эргашар, кушлар сайрашиб унга парвона эмиш. Муаттар хидлар булут қаби унинг атрофида уймалашган, хушбўй хидларни тутунни пуркагандай пуркаб турармиш. Бекмурод Гулрухсорнинг ёнига борса, унинг кўзи кўқарган, елкалари моматалок, худди тўксон ёшли кампирдай бужмайиб, тишлари тўкилиб, сочлари оқариб колганмиш. Бекмурод унинг кўлини ушлаган эди, кўли то билагигача худди ўн етти ёшли кизнинг кўлидай оппок, дуркун ва нозик холатга келибди.

— Юзингиз нега қорайиб кетди, Гулрухсор, — деса,

— Эрим ўттиз йилдан бери юзимга тинимсиз урганидан, — дермиш Гулрухсор.

Бекмурод унинг юзини силаган экан, унинг юзи худди ўн етти ёшли кизалокнинг юзидай тарсиллаган, оппок, кон толалари кўриниб турган, жозибали, мафтункор чехрага айланибди.

— Елкаларингиз нега ягир бўлиб кетди, Гулрухсор, — деса,

— Эрим елкамга миниб, мени эшакдай ишлатар, ўттиз йил ичида лоакал бир марта силамаган дермиш.

— Оёқларингизга нима килди, Гулрухсор-деса,

— Эрим итдай ишлатар, итдай дайдиб, санкиланиб рўзгор ташвишида югурардим, топганимда барака бўлмас, борадиган жойимнинг тайини йўк эди, -дермиш. Бекмурод унинг елкаларини, оёқларини, юрагига кўл солиб, саваланган гўштакдай илма тешик бўлиб кетган юрагини кўкрагидан чиқариб, хуллас бошдан оёк хамма жойини бир-бир ушлаб

силаган экан, Гулрухсор дунёда тенгги йўк гўзаллик маликасига айланибди. Ўн етти ёш кизалокдай кулар, кулганида хар тарафга дуру-гавхарлар сочилар, юрган йўлларида кўм-кўк майсалар очилар, у ушлаган дарахтларда куртаклар япрок ёзиб, олтин мевалар тугаркан. Кейин, Гулрухсор Бекмуродга карабди. Унинг нигохлари ёгду таратиб, нурлар Бекмуроднинг баданига сингиб кетибди. Бекмурод ҳам ўн саккиз яшар, баданлари тошдай каттик, мушаклари чайир, кадди тик, барваста, кўзларидан шижоат ёкилиб турган, кўкрагига муштласанг кўлинг огрийдиган йигитга айланибди. Бекмурод ердаги катта харсангни кўлига олиб улоктирган экан, харсанг тоғлар оша учиб кетибди ва анча вақтдан кейин тоғлар ортидан харсангнинг ерга тушгандаги гумбурлаган овози эшитилибди. Бекмурод гуллардан шу кадар катта майдон ясабдики, баландлиги тоғлардан баланд, кенглиги эса, поёнсизлигидан охири кўринмас эмиш. Бекмурод мана шу гулу-чечаклардан бино килинган майдоннинг кок ўртасига, осмондай чеки-чегараси йўк гуллар водийсига Гулрухсорни етаклаб борибди. Хар иккиси ҳам муаттар гуллар хидидан маст бўлиб, бир-бирига термулишар, бир-биридан кўзларини узолмас эмиш. “Хеч ким менинг кўлларимни бу кадар кучли харорат билан ушламаган, кўлларингиз худди бир ботмон чўгдай, бутун аъзойи-баданым титраб, ловуллаб кетаяпти, эрим чувалчангга ўхшарди, сиз эса хакикий мухаббат сохибкиронисиз, хозир шудрингдай, сизнинг кучогингизда йўк бўлиб кетаман, — дермиш. Бекмурод уни кучогига олармиш. Уни эркалаб багрига босар, ютокиб ўпар, унинг ичига кириб кетар, унинг ичига кириб, бир йил, икки йил, уч йил беҳуш ётар, эллик йилдан кейин кайф-сафодан ўзига келар, бир кечада ўттиз марта Гулрухсор билан кўшилар, Гулрухсор бир кечанинг ўзида яна ўттиз марта кизга айланар, Бекмурод ўттиз марта ҳам чарчок нималигини билмас, куч-кайрати тобора ошиб борар, ўттиз мартадан кейин яна хушидан кетиб сармаст бўлиб, масту-мустагриклик ишратида яна бир йил, икки йил, уч йил кезиб юрар, эллик йилдан кейин хушига келар ва дунёда Гулрухсордан ҳам латофатлироқ, жозибаторроқ, гўзалроқ киз йўклигига яна минг бора икром бўларди.

Бир пайт Гулрухсорнинг ўгли узоқдан кўзга ташланибди. У Бекмуродга “Сен отамнинг умрига зомин бўлдинг, хозир хаммаёкка ўт кўйиб юбораман, онамни кайтариб олиб кетаман” — дермиш. — Искандарнинг ўзи кани, нега ўзи келмади, — дермиш Бекмурод. — Отам келай деганди, йўл йўқолиб колди, юрай деганди, оёғи кочиб кетди, гапирай деганди, тилини тополмай колди, сизнинг олдингизга келишга отамнинг юзи йўк, онамдан шу пайтгача уялмаган отам, энди онамдан уялиб колди, шунинг учун ўзим келавердим, хозир синглим ҳам келиб колар, онамни кайтариб беринг, — дермиш. — Балки, менга ўгил бўларсан, синглингни ҳам киз килиб оламан, оналарингни олдида юраверасизлар, сени уйлантираман, синглингни узатаман, икки ўгил уйлаб, анча тажриба орттирдим, энди тўй килиш менга чўт эмас, мана онангга ҳам махрини бериб, никоҳ ўкиттириб уйланиб олдим, катта тўй килай десам, кўнмади, халкка ош бериб кўя колдик, ўзимнинг режам бўйича онангни ок либосга ўраб, келинлар киядиган фата кийгизмокчи эдим, онанг кўнмади, онанг тўй куни, болагимизда “Бой ила хизматчи” спектаклида мен Гофур, онанг Жамила ролини ўйнаб, чачвонда чикар, мен ок яхтак, шойи белбогда эдим. Тўй куни Гулрухсор ана шу чачвонни кийиб чикибди, унинг кўнгли учун мен ҳам ок яхтак, шойи белбог, ироки дўппи кийиб олдим, тўйимиз жуда зўр ўтди, сенинг ҳам тўйингни ўзим ўтказиб бераман, кел менга ўгил бўлиб кўякол, кўй ўша галварс отангни, — деса, унинг ўгли, — Ия, мен кап-катта йигит бўлиб колдим, ёш боламидим, кандай килиб шу ёшда сизга ўгил бўламан, — дермиш ва аста-аста бош эгиб, тисарила-тисарила кўздан гойиб бўлган эмиш. Гулрухсор ўглим, кайтиб келади, кизим

хам келиб колади”, дермиш ва Бекмуроднинг юрагини сугуриб олибди-да ўзи ичига кириб кетибди.

Бекмурод юраги гупурганидан уйғониб кетди. Сўфи бомдод намозига азон айтаётган эди. Бекмурод кўрган тушларидан хайратланиб, уч марта: Ла иллаха иллоллох, Мухаммадун Расуллох, — дея калимаи шаходат кайтарди-да, ўнг томонига ўгирилиб ётди, тушида нималар кўрганини элас-элас хотирлади, сўнг, тушига таъбир излаб кўзгалди.

Ховли этагига юрди. Огилхона эшигини очиб, пичанлар гарами уюлган четанга назар солди. Коракурт хаётини алгов-далгов килиб ташлаган эди. Кўлига паншаха олиб, яна коракурт бормикан дея, девор зийларини титкилаб кўра бошлади. Майда кумурскалардан, захкўнгизлардан бошка хеч нарса йўк эди. Марваридни эслаб кўзига ёш келди. „Шўрлик, яшаб юрса бўлмасмиди? Осойишта хаётимни, фаровон турмушимни эгаси экан, бахтимни ҳам, соадатимни ҳам ўзи билан олиб кетди. Менга азобдан бошка хеч нарса колдирмабди. Кадрига етмаган эканман... Хаммаси остун-устун бўлиб кетди-я...”

Бекмурод хатми-Куръон ўқиш учун, Марварид ётган кабростон томон юрди.